

М.І. Паук, здобувач
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон, Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів – це насамперед масштабна робота, яка не тільки виявляє інвестиційні перспективи, а й дає конкретні рекомендації щодо можливостей, використання та шляхів підвищення потенціалу кожного конкретного регіону.

Сьогодні значна кількість великих економічних видань та консалтингових компаній регулярно відслідковують інформацію про стан національних та регіональних інвестиційних комплексів на основі публічних джерел та рейтингів інвестиційної привабливості країн та регіонів, які регулярно презентують Світовий Банк, BERI, Standard & Poor's, Moody's Investors Service і Fitch. На території України аналізом інвестиційної привабливості в регіональному аспекті займається Державний комітет статистики, Інститут Реформ, а також аналітична група «Експерт Україна». Таким чином, існує ряд різноманітних методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості національної економіки [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методичні засади оцінки інвестиційної привабливості регіону висвітлені у працях І.А. Бланк, Є.О. Бойко, І.О. Іртищевої, О.І. Кремень, Т.В. Уманець, Ю.В. Ткаченко та ін. Разом з тим, аналіз зазначених джерел свідчить про те, що низка питань, пов'язаних з оцінкою інвестиційної привабливості регіонів, залишаються невирішеними. Тому існує потреба в подальших теоретично-методичних та практичних дослідженнях у цьому напрямку.

Формування цілей статті. Метою роботи є проведення порівняльного аналізу методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіону.

Виклад основного матеріалу досліджень. Проводячи оцінку інвестором тієї чи іншої території для інвестування є фактично його очікуванням отримати можливість здійснювати виробничо-комерційну діяльність, яка характеризується прийнятним рівнем ризику та доходності (прибутковості).

Інвестиційно привабливий регіон повинен бути конкурентоспроможним. Сучасне управління регіональною конкурентоспроможністю перш за все має бути спрямоване на створення і використання регіональних конкурентних переваг, взаємовигідні взаємовідносини з вітчизняними і зарубіжними економічними суб'єктами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємництва [2].

Кожний інвестиційний проект має конкретну спрямованість і з найбільшою ефективністю може бути реалізований у тих регіонах, де для цього є найкращі умови. Через це важливу роль у процесі обґрунтування стратегії інвестиційної діяльності компаній, фірм відіграють оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів. Інвестиційна привабливість визначається комплексом різноманітних чинників, перелік і вплив яких можуть розрізнятися і змінюватися залежно як від складу інвесторів, що переслідують різні цілі, так і від виробничо-технічних особливостей виробництва, що інвестується [3].

Із визначення здатності регіонів генерувати та залучати інвестиції, які сприяють економічному зростанню, як певного набору характеристик територіальної одиниці (області), які бере до уваги новий та чинний інвестор при прийнятті рішення щодо інвестування на даній конкретній території, впливає, що інвестиційна привабливість регіону фактично відображає якість пакету таких характеристик, тоді як індекс інвестиційної привабливості регіонів є фактично відносною оцінкою такої якості [4].

Індекс інвестиційної привабливості регіону – є відносною величиною, що є узагальненою мірою певного явища, утвореного з різних елементів, що не підлягають безпосередньому підсумовуванню. Так як складовими частинами індексу можуть бути різноманітні величини, то їх підбір повинен бути відповідним предмету дослідження, щоб обґрунтовано проводити порівняння. Тому при побудові індексу інвестиційної привабливості регіону необхідно враховувати наступні критерії:

1. Фактори які оцінюються повинні бути такими, які не стільки впливають на економічне середовище регіону, скільки впливають на прийняття рішення інвестором стосовно вкладання фінансових та інших ресурсів на даній території;

2. Необхідне розмежування факторів, які мають загальнодержавний вплив (податкове законодавство, митне регулювання) та таких, вплив яких обмежується окремим регіоном (рівень розвитку людського капіталу, транспортна мережа).

3. Статистичні індикатори, що входять до складу індексу, повинні бути достовірними, якомога повніше описувати явище чи процес, мати чітку інтерпретацію.

Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) було проведено рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України в 2014 р. за двома факторами (жорсткі та м'які) які в свою чергу складають цілу низку сукупності факторів, в наслідок чого виникає об'єктивна необхідність оцінки комплексної їх дії та міри впливу на прийняття рішень інвестора (рис. 1). Слід відмітити, що «жорсткі» фактори змінюються повільно (природні ресурси, інфраструктура, трудові ресурси і ін.) і «м'які» фактори, які має змогу контролювати місцева влада (адміністративні процедури, діловий клімат, рівень корупції та ін.).

Конкретний інвестор оцінює лише ті економічні характеристики території, які мають критично важливе значення з точки зору стратегії (мети) компанії та специфіки галузі (сектору) її виробничо-комерційної діяльності. Так, для компаній, що займаються видобутком природних ресурсів, наявність покладів корисних копалин у відповідних обсягах та належної якості та розвинута транспортна мережа є головними чинниками вибору території інвестування. Водночас цей чинник не має якогось значення для легкої промисловості, для якої велике значення має наявність трудових ресурсів, тощо.

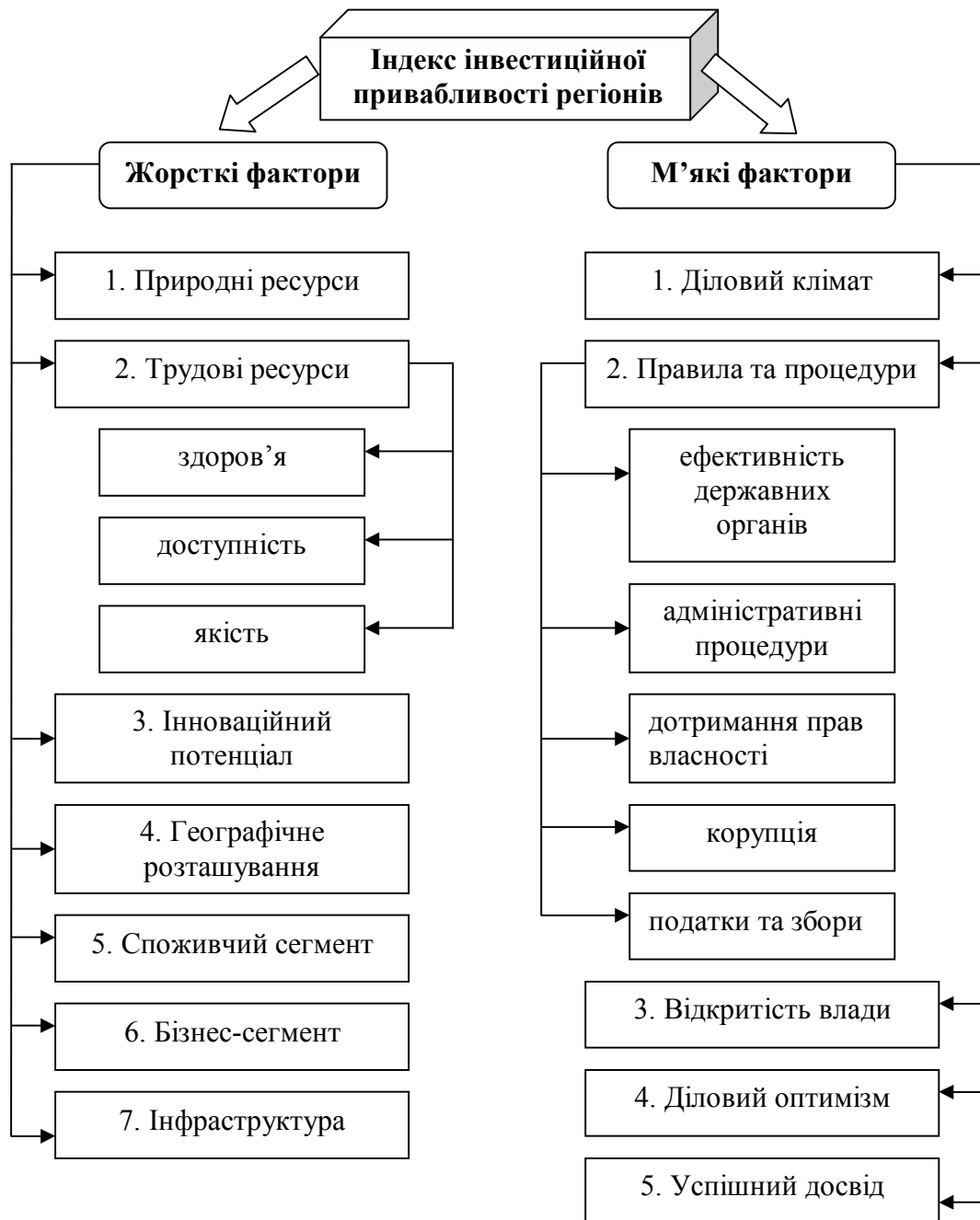

Рис. 1. Структура індексу інвестиційної привабливості*

*Джерело: Розроблено з використанням даних [7]

Індекс інвестиційної привабливості регіону має сенс не сам по собі, а в порівнянні досліджуваних регіонів між собою і часі. Аналіз індексу інвестиційної привабливості регіону має важливе практичне значення, як для регіону в який необхідно залучати інвестиції, так і для інвестора. Рівень інвестиційної привабливості підвищується при швидкому досягненні консенсусу між суб'єктами інвестиційного процесу.

Розробка індексу інвестиційної привабливості регіону є досить складним теоретичним завданням. Ця складність визначається наступними обставинами:

- Труднощами в плані виділення суто регіональної складової інвестиційної привабливості (тобто розмежування регіонального компоненту та загальнонаціонального);
- Традиційна проблема поєднання в одному показнику даних кількісної та якісної статистики;
- Труднощі поєднання в одному показнику оцінки факторів універсального характеру з оцінкою специфічних (для конкретних галузей) факторів.

У процесі оцінки інвестиційної привабливості регіонів необхідно дати відповідь на питання куди, коли і скільки ресурсів може спрямувати інвестор у процесі здійснення інвестицій. Фінансово-статистична практика виробила велику кількість методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів, систематизація яких дозволила об'єднати їх в три підходи: статистичний, експертний та рейтинговий [6].

Згідно із методикою, запропонованою Держкомстатом України, інвестиційну привабливість регіону пропонується оцінювати за такими показниками:

- 1) інвестиції в основний капітал, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (грн);
- 2) інвестиції у житлове будівництво, у розрахунку на 1 чол. Середньорічної чисельності наявного населення (грн);
- 3) обсяг ВВП, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (дол. США);
- 4) зміна обсягу ВВП, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (дол. США);
- 5) густина автомобільних шляхів загального користування з твердим покриттям (км на 1000 км² території);
- 6) обсяг експорту товарів, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (дол. США) [7].

Виходячи з аналізу оцінки інвестиційних переваг регіону, однією із найбільш обґрунтованих видається ієрархічна схема, запропонована Т. Уманець [10]. Перевага цього методу полягає в тому, що він дозволяє уникнути надмірного інформативного обтяження основного показника при забезпеченні достатньо комплексного підходу до характеристики регіональних особливостей інвестиційних переваг і мінімізації впливу випадкових обставин. Окрім того надається можливість стратегічного управління кожним із аспектів інвестиційної привабливості регіону.

Алгоритм розрахунку інтегрального індексу інвестиційної привабливості відповідно до вищезазначеного методу передбачає декілька послідовних кроків:

- системний аналіз проблеми, який полягає у структуризації проблеми та представлення у вигляді ієрархії;
- обґрунтування системи показників регіональної статистики на основі добору статистичних показників, що характеризують інвестиційні переваги регіону;
- виокремлення показників (ознак), які суттєво не впливають на стан інвестиційного клімату у регіоні, за допомогою коефіцієнта варіації:

$$V_j = \frac{S_j}{X_j}, \quad (1)$$

де S_j – середньоквадратичне відхилення j -тої ознаки (показника);

X_j – середньоарифметичне значення j -тої ознаки (показника).

Після визначення по кожній j -тій ознаці V_j , перевіряється нерівність: $V_j < e$: якщо V_j менше величини e , яка дорівнює 0,1, то ознаки вважаються квазіпостійними і виключаються з переліку подальшого дослідження.

- розмежування показників на стимулятори (+) і дестимулятори (-);
- формування інформаційної бази даних у вигляді матриці

$$X = \begin{bmatrix} X_{11} \dots & X_{1j} \dots & X_{1m} \dots \\ X_{21} \dots & X_{2j} \dots & X_{2m} \dots \\ X_{31} \dots & X_{3j} \dots & X_{3m} \dots \end{bmatrix}, \quad (2)$$

де j – кількість ознак ($j = 1, 2, \dots, t$);

Π – кількість блоків, за якими доцільно здійснювати дослідження інвестиційних переваг регіону ($i = 1, 2, \dots, \Pi$);

X_{ij} – значення j -тої ознаки, що характеризує стан i -того блоку інвестиційних переваг регіону.

- ранжування показників у порядку збільшення для визначення максимального і мінімального значення показників;
- вибір кращих показників на основі вибору кращого значення для кожного показника, який характеризує i -тий блок в побудові інтегрального індексу інвестиційних переваг регіону (максимального для показників-стимуляторів і мінімального для показників-дестимуляторів);
- розрахунок часткових індексів конкретного блоку, які характеризують рівень певного аспекту інвестиційних переваг регіонів як відношення фактичного значення j -того показника для кожного регіону

(X_{ij}) до кращого в Україні (в певному регіоні), тобто нормування показників для показників-стимуляторів:

$$K_{част.i} = \frac{X_{ij}}{X_{ij\max}} \quad (3)$$

та для показників-дестимуляторів:

$$K_{част.i} = \frac{X_{ij\min}}{X_{ij}} \quad (4)$$

- розрахунок добутку часткових індексів;
- розрахунок групових інтегральних індексів, які характеризують певні аспекти інвестиційних переваг регіону за формулою середньої геометричної часткових коефіцієнтів, що входять до i -того блоку:

$$K_i = \sqrt[m]{K_{част.1} \cdot K_{част.2} \cdot \dots \cdot K_{част.m}} \quad (5)$$

розрахунок зведеного інтегрального індексу за формулою середньої геометричної групових інтегральних індексів:

$$K = \sqrt[n]{K_1 \cdot K_2 \cdot \dots \cdot K_n} \quad (6)$$

- ранжування регіонів, яке проводиться за зведеним інтегральним індексом інвестиційних переваг.

Цей підхід передбачає використання найкращих (максимальних) показників, досягнутих у регіоні за базу порівняння для показників-стимуляторів і мінімальних для показників-дестимуляторів. Це дозволяє розраховувати показники, що характеризують різні аспекти інвестиційної привабливості регіону, для яких немає науково обґрунтованих нормативів. До того ж, орієнтація на вищий рівень стимулює розвиток регіонів, дозволяє оцінити глибину і ступінь диференціації їх розвитку. Розраховані за цією методикою часткові індекси рівня окремих аспектів функціонування регіонів за абсолютними значеннями будуть не більше одиниці, що дозволяє однозначно їх трактувати і використовувати для розрахунку узагальнюючих показників.

Методика, запропонована І. О. Бланком [1], є основоположною у цьому напрямку. Інвестиційна привабливість регіону розраховується, як інтегральний показник на основі п'яти груп синтетичних показників:

1) рівень загальноекономічного розвитку регіону (питома вага регіону у ВВП і ВНП; обсяг виробленої промислової продукції на душу населення; рівень самозабезпеченості основними продуктами харчування; середній рівень заробітної плати; обсяг і динаміка капітальних вкладень з

розрахунку на одного жителя; кількість підприємств усіх форм власності; питома вага збиткових підприємств у загальній кількості функціонуючих);

2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону (кількість підрядних будівельних компаній усіх форм власності; обсяги місцевого виробництва основних видів будівельних матеріалів; виробництво енергетичних ресурсів на душу населення; щільність залізничних шляхів сполучення та автомобільних доріг з твердим покриттям з розрахунку на 100 км території);

3) демографічна характеристика регіону (питома вага населення території в загальній кількості жителів країни; співвідношення міських і сільських жителів; питома вага населення, зайнятого в суспільному виробництві на підприємствах всіх форм власності; рівень кваліфікації працівників, зайнятих у суспільному виробництві);

4) рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону (питома вага приватизованих підприємств у загальній кількості підприємств комунальної власності; питома вага підприємств недержавних форм власності в загальній кількості виробничих підприємств території; кількість спільних компаній із зарубіжними партнерами; кількість банківських установ (включаючи філіали); кількість страхових компаній (і їх представництв); кількість товарних бірж на території);

5) рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків (рівень економічних злочинів з розрахунку на 100 тис. жителів; питома вага підприємств з шкідливими викидами, що перевищують гранично допустимі норми; середній радіаційний фон у містах; питома вага незавершених будівельних об'єктів за останні 3 роки).

Висновки. Приймаючи рішення, щодо інвестування в певну галузь конкретного регіону, інвестор в першу чергу бере до уваги певний набір характеристик регіону, проводячи аналіз інвестиційної привабливості регіону. Проводячи оцінку інвестиційної привабливості регіонів, насамперед, вона надає можливість: оцінити відносну інвестиційну привабливість регіонів України для нових інвесторів та тих, хто вже працює в Україні; допомогти Уряду визначити проблеми, що гальмують розвиток інвестування на регіональному рівні; допомогти місцевій владі визначити чинники, що впливають на інвестиційну привабливість регіону (області) в порівнянні з іншими регіонами (областями), дію яких треба посилити або мінімізувати.

Бібліографічний список: 1. *Бланк І.А.* Инвестиционный менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. – К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с. 2. Бойко Є.О. Механізми управління регіональною

конкурентоспроможністю / Є.О. Бойко // Актуальні питання підвищення конкурентоспроможності держави, бізнесу та освіти в сучасних економічних умовах: Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. 14-15 лютого 2013 р. м. Дніпропетровськ. – С.7-9. 3. Бойко Є.О. Оцінка інвестиційної привабливості Миколаївського регіону / Є.О. Бойко, О.І. Кисіль // Розвиток підприємництва: теорія та практика: всеукраїнські наук. економ. читання з міжнародною участю. 17-18 травня 2012 р. м. Миколаїв. – С. 24-27. 4. Іртищева І.О. Галузеві аспекти управління інвестиційними процесами в контексті національної антикризової політики / І.О. Іртищева, О.Є. Гросицька, Т.В. Смелянець // Бізнес-навігатор. – 2013. – № 3 (32). – С. 125–131. 5. Іртищева І.О. Концептуальні основи формування державної інвестиційної політики розвитку аграрної сфери / І.О. Іртищева, Т.В. Смелянець, А.О. Обозна // Вісн. ХНАУ. Зб. наук. пр. – Вип. 8. – Харків, ХНАУ. – 2013. – С. 52–60. 6. Кремень, О.І. Особливості оцінювання інвестиційної привабливості регіону [Текст] / О.І. Кремень, В.І. Куберка // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 7. – С. 212-224. 7. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку. Наказ Держкомстату України № 114 від 15.04.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm. 8. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrproject.gov.ua/.../reyting_investiciynoyi_privablivosti_regioniv_2014. 9. Ткаченко Ю.В. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості національної економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2343>. 10. Уманець Т.В. Оцінка інвестиційної привабливості регіону за допомогою інтегральних індексів [Текст] / Т.В. Уманець // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 4. – С. 133-146.

Паук М.И. Методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности региона. В статье рассмотрены существующие методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности региона. Особое внимание уделено оценке индекса инвестиционной привлекательности региона, определена его структура и критерии при его построении. Определена и обоснована методика, предложенная Госкомстатом Украины, оценивая инвестиционную привлекательность регионов Украины, проанализированы ее показатели. Особое внимание акцентируется на алгоритме расчета интегрального индекса инвестиционной привлекательности. Отдельное внимание уделено расчету

инвестиционной привлекательности региона, как интегрального показателя на основе пяти групп синтетических показателей.

Pauk M. Methodological approaches to assessing investment attractiveness of regions. The paper considers the existing methodological approaches to the assessment of investment attractiveness of the region. Particular attention is given to the evaluation index of investment attractiveness of the region defined by its structure and criteria for building it. Identified and justified methodology proposed by the State Statistics Committee of Ukraine, evaluating the investment attractiveness of regions of Ukraine, analyzes its performance. Particular emphasis is placed on the algorithm of calculation of the integral index of investment attractiveness. Special attention is paid to the investment attractiveness of the region as the integral indicator based on five groups of synthetic indicators.